

УДК 028–048.67(100)

ПІДТРИМКА ЧИТАННЯ ЯК ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ КНИЖКОВОГО БІЗНЕСУ: СУЧАСНИЙ ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Тетяна БУЛАХ

*Харківська державна академія культури,
Бурсацький узвіз, 4, м. Харків, 61057, Україна, тел. (057) 731-13-88*

Подано коротку інформацію про заходи на державному та недержавному (громадському) рівнях (різноманітні державні програми, а також конкурси, фестивалі, інформаційні проекти), які проводяться в Україні та деяких інших країнах і мають на меті спонукати людей (передовсім дітей та молодь) до читання.

Ключові слова: читання в сучасному світі, популяризація читання, читання серед молоді.

З розвитком інформаційних технологій зменшується інтерес до книги в суспільстві. Для України означена проблема особливо актуальна, оскільки, за даними соціологів, ми претендуємо на лідерство серед країн, які мало читають (за рейтингом ЮНЕСКО, літературою найбільше цікавляться британці – понад 70 %, трохи менше німці та французи, 30 % росіян і менше 30 % – українці¹), що не могло не викликати занепокоєння у бібліотекарів, освітян і видавців.

Для пошуку нових способів привернення уваги до видавничої продукції особливого значення набуває ознайомлення з вітчизняним та зарубіжним досвідом підтримки читання в сучасних умовах, що і є метою статті.

Україна, звичайно ж, не залишається осторонь від процесу популяризації книги. На сьогодні накопичені позитивні здобутки в цьому напрямі. Так, з 2002 р. на регіональному, а з 2005 р. – на загальнонаціональному рівні в Україні діє всеукраїнська кампанія “Книгоманія” – українська пропаганда читання для дітей, створена по аналогії з європейськими програмами, котра передбачає проведення різноманітних конкурсів, читань, літературних фестивалів, книжкових виставок, промо-акцій. Конкурс проводиться на базі ЦБС та самостійних бібліотек (філій) для дітей областей, АР Крим, міст Києва, Львова і Севастополя. В рамках кампанії діє конкурс “Найкращий читач України”².

У 2006 р. Святослав Вакарчук ініціював розробку проекту “Книга творить Людину”, що реалізувався в декілька етапів, перший з яких – поширення соціальної реклами на телебаченні, постерів у книжкових магазинах та навчальних закладах. Ідея

---

¹ Соціологи: Половина українських школьників не беруть в руки книги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vu.ua/print/ua/news/2939>.

² Всеукраїнська кампанія пропаганди та підтримки читання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vox.com.ua/data/publ/2007/03/06/vseukrainska-kampaniya-propagandy-ta-pidtrymky-chytannya-knygomaniya-2007.html>.

цього проекту – звернути увагу і молодих людей, і старшого покоління на Книгу, яка робить наше життя цікавішим, різноманітнішим і врешті-решт успішнішим³.

Із 2008 р. з ініціативи громадської організації “Форум видавців” у Львові проводиться щорічний літературний марафон “Час читати!”. Метою проекту є популяризація української літератури в школах та бібліотеках через ознайомлення учнів із творчістю сучасних українських письменників. Марафон відбувається в загальноосвітніх навчальних закладах: учителі залучають до читання та обговорення українських книжок якнайбільшу кількість учнів. У 2011 р. до участі в марафоні приєднались Тернопіль та Івано-Франківськ. Найголовнішою подією літературного марафону стали творчі зустрічі сучасних українських письменників зі школярами міста⁴.

Львівські вчені, освітяни та бібліотекарі ініціювали створення Всеукраїнського центру дослідження літератури для дітей та юнацтва та підтримки читання в Україні, який би забезпечив якісно нове критично-наукове, педагогічно-методичне вивчення літератури в усіх її аспектах: літературознавство, переклад, психологія, соціологія, культурологія, видавнича справа та запропонував би вирішення назрілих в Україні проблем, пов’язаних із процесами викладання літератури у середній школі, видавництва української книги для дітей та юнацтва, з її написанням та перекладом на високому літературному рівні.

Навесні 2009 р на Рівненщині затверджено “Програму підтримки національного книговидавництва, популяризації української книги та сприяння книгорозповсюдженню в Рівненській області на 2009–2013 роки”. Ця п’ятирічна довгострокова програма має на меті як підтримати випуск соціально значущих творів місцевих авторів, так і одночасно поповнити бібліотечні фонди виданнями області за рахунок бюджетних коштів, та за власні кошти видавничих організацій різних форм власності⁵.

У 2009 р. Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію державної цільової програми підтримки та розвитку читання на період до 2015 року⁶, серед завдань якої: широка популяризація сучасної української та світової літератури для дітей та юнацтва; проведення всеукраїнських конкурсів, фестивалів, що сприятиме підвищенню престижності читання; поширення міжнародного досвіду у вирішенні питання підтримки та розвитку читання. Схвалення цієї програми знайшло відгук в українському суспільстві.

Оскільки 2009 рік в Україні був визнаний роком Молоді, Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка, обласне управління зі справ молоді вирішили привернути увагу суспільства до обговорення проблеми читання серед молоді, ставши організаторами і модераторами регіонального кооперативного експериментального дослідницького проекту “Харків – територія читання молоді”, реалізованого під девізом “Час читати!”. Мета проекту – привернути увагу молоді до проблеми читання, знайти оригінальні шляхи вирішення зниження інтересу до читання і його якості серед молоді.

³ Книга творить Людину [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://peopleofthefuture.org.ua/index.php/ukr/view-project/lniga_tvorit_ludiny/

⁴ Літературна студія 87: Літературний марафон «Час читати!» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yuryzavadsky.com/434>

⁵ Кравченко С. В. Читання як соціокультурний феномен [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://yuniibr.rv.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=360&Itemid=140

⁶ Про схвалення Концепції Державної цільової програми підтримки та розвитку читання на період до 2015 року: розпорядження Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1228-2009-p>

В межах дослідження організатори провели:

- експрес-опитування видавництв “Найкраща книга року” (на щорічному фестивалі “Світ книги”);
- дослідження книжкового ринку “Книги – лідери продажу” (експертні оцінки книжкових магазинів з продажу книг, книжкового ринку “Райський куточок”);
- експрес-опитування молоді “Я читаю” (на обласному конкурсі молодих письменників “Молода Слобожанщина”, в книжковому магазині “Books”);
- флешмоб-акцію “Пиво ні, книзі – так!” та букросингову акцію (акція “Алея читання”, відбулася у вересні 2009 р. в парку ім. Т. Г. Шевченка – перехожі отримували книгу в обмін на пиво та читали газети просто неба. Заохочували молодь до цікавого бартеру молоді письменники – лауреати конкурсу “Молода Слобожанщина”, представники провідних бібліотек та волонтери).

Цей проект завершився проведенням у 2011 р. книжкового фестивалю “Читай, Харкове! Читай, Україно!” в межах ювілейних заходів “Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка в історичному просторі трьох епох”, присвячених 125-річчю закладу⁷.

У липні 2010 р. започатковано культурно-інформаційний проект “Україна читає”⁸, покликаний відновити багатовікову книжну й освітню традицію в Україні. Він має на меті втілювати культурні, інформаційні та освітні ініціативи під девізом “Україна читає. Україна пізнає. Мудра нація – багата країна!”. Означений проект є незалежною ініціативою громадян України і наразі не має стосунку до жодної політичної партії чи громадської організації. Фінансують його засновники без сторонньої допомоги. У межах проекту проводиться акція “Подаруй українську книжку”⁹, яка покликана надати громадську підтримку спустошеним сільським бібліотекам, а також акція “Книжка під подушку”¹⁰. У 2011 р. акція “Книжка під подушку” тривала з 12 листопада до 12 грудня, під час її відбувався збір книг для дітей з дитячих будинків до Дня Святого Миколая. Для участі слід було придбати нову україномовну книжку та передати її організаторам акції.

У лютому 2011 р. у Львові відбувся марафон читання “Розкажи дитині казку”, ініційований Львівської міською радою. Щоп’ятниці у садочках міста дітям розповідали казки відомі артисти, спортсмени, журналісти, політики та громадські діячі. Метою такого заходу стало заохочення дітей до читання та популяризація щоденного читання.

Підтримка інтересу до книги не є суто національним завданням; подібні труднощі виникають у багатьох країнах світу, що стимулює створення та впровадження відповідних програм, ознайомлення з якими та запозичення досвіду буде корисним у налагодженні процесу залучення українського читача до читання. Зокрема у Великобританії, в якій, як згадувалось вище, читає близько 70 % населення, реалізуються програми “The Big Read”, “Bookstart”, а також програма, що пропагандує задоволення від читання серед дітей (Reading is Fundamental).

⁷ “Харків – територія читання молоді” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://korolenko.kharkov.com/oonir/chit.htm>

⁸ Культурно-інформаційний проект “Україна читає” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://maidan.org.ua/2011/11/kulturno-informatsijnyj-proekt-ukrajina-chytaje>.

⁹ Акція “Подаруй українську книжку” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrainereads.org/akciya_podaruy_ukrayinsku_knyzhku.

¹⁰ Акція “Книжка під подушку” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ula.org.ua/index.php?id=473>.

Програма “Стартуємо з книгою” (Bookstart) спрямована на те, щоб забезпечити книгою всіх британських малюків. Батьки отримують безплатно книги з керівництвом щодо їх читання дитині. Мета програми – допомогти розпочати читати і обговорювати книги в ранньому віці. Програма діє з 1992 р. З 2005 р. її розширили: тепер діти, віком до трьох-років, отримують по три комплекти книг з керівництвом для батьків.

Проект “Зірки читання прем’єр-ліги” (Premier League Reading Stars) адресований дітям, їх батькам, опікунам, котрі захоплюються футболом більше, ніж читанням. Суть проекту: 20 футболістів, кожний з яких представляє один з клубів Прем’єр-ліги, зокрема такі відомі команди як “Манчестер Юнайтед” та “Челсі”, вибирають 20 книг. Кожен футбольний клуб співпрацює з чотирма бібліотеками в своєму регіоні. Спільними зусиллями футбольний клуб і бібліотека організують чотири зустрічі для груп з десяти дітей віком від 7 до 11 років та їх батьків / опікунів. Формат цих зустрічей різний – відвідини стадіону, зустрічі зі спортсменами – любителями читання, обговорення книг, рекомендованих футболістами та ін. Кожен учасник отримує “мішок” з подарунками та сертифікат, яким йому присвоюється звання “Зірка читання Прем’єр-ліги”. Дітей нагороджують призами: книгами, квитками на футбольний матч.

У США набула популярності програма заохочення дитячого читання “Book It!”, заснована ще 1985 р. Крім того, реалізуються програми щодо підтримки читання серед підлітків (“Teen Reads Week”), з підтримки читання серед населення будь-якого віку (“Get Caught”) та ін. У Швейцарії розроблено спеціальні програми для залучення до читання імігрантів (“Language pilots”). В Норвегії реалізується державна програма “Культурний рюкзак”. В Російській Федерації прийнято Національну програму підтримки і розвитку читання на період до 2020 року, яка має на меті створити в країні атмосферу, де людина, яка читає, стає модною, а читання – престижним.

Всі ці програми передбачають проведення різноманітних акцій, конкурсів, заходів, спрямованих на підвищення інтересу до книги. Наприклад, у США відбувається вибір найкращої книги штату (“One book”), а у Великобританії проводять літній конкурс юних читачів (“Summer Reading Challenge”), відбувається створення образу для наслідування чоловіка, який читає (“Reading Champion”). У Швейцарії транслюють радіопередачі про книги та письменників. У Нідерландах проводять свята, присвячені книгам – Всесвітній день книги; фестиваль дитячої культури, фестиваль казки та фантазії; день бібліотечної книги. У Росії цікавим є конкурс “100 русских сказок о книге”, ініційований відомим російським ученим, проф. Ю. М. Столяровим, котрий покликає активізувати інтерес дітей до читання і одночасно стимулює збут книжкової продукції.

Нині в США проходить соціальна кампанія під назвою “Read Across America” (“Читання через Америку”), метою якої є популяризація книг серед населення, передовсім серед дітей. У рамках цієї кампанії на порозі Нью-Йоркської суспільної бібліотеки з’явилася скульптура із книг висотою у вісім метрів. Ці книги не випадкові, їх автором є Доктор Сьюз – знаменитий дитячий автор. Скульптура виглядає як величезне слово “Read”, складене із двадцяти п’яти тисяч книг Доктора Сьюза. Особливо ефектний вигляд вона має вночі зі спеціальним підсвічуванням.

Нині розвивається новий напрям західного мистецтва – книжкова скульптура (Book carving). Його трактують як мистецтво вирізання з книг. Ставлення до цього явища не може бути однозначним, проте факт, що роботи привертають неабияку увагу і нікого не залишають байдужим – не викликає сумнівів.

Зростає останнім часом і кількість рекламних роликів, присвячених пропагуванню читання. Їх автори – спілки видавців, книгорозповсюджувачів, окремі видавці й книжкові магазини, бібліотеки. Так, цікавим є ролик, в якому солдати повітряно-десантних військ знялись у рекламі книжкового фестивалю BookMarket, що відбувся восени 2011 р. у рамках Московської міжнародної книжкової виставки-ярмарку. В ролик десантники читають рядки з вірша Бориса Пастернака “Во всем мне хочется дойти до самой сути...”¹¹. А Союз видавців та розповсюджувачів друку Республіки Білорусь випустив чудовий рекламний ролик на підтримку читання “Книга – більше, ніж просто текст”¹². Переваги таких роликів в тому, що вони в стислій, ненав’язливій, часто комічній мультиплікаційній формі (як, наприклад, ролик “Книга – шлях до успіху”¹³), звертають увагу на серйозні проблеми. Подібні ролики починають створювати і в Україні¹⁴. Ролики є засобами соціальної реклами, котрій належить особливе місце в пропагуванні читання, тому їй варто приділити увагу в окремій статті.

Підсумовуючи, слід відзначити, що пропагування читання є важливою складовою не лише діяльності бібліотек, але й книготорговельного бізнесу, адже, на відміну від комерційної реклами, котра нав’язує товар, вона діє опосередковано, поступово формуючи перевагу. Проте поодинокі заходи, спрямовані на привернення уваги до книги в Україні, не зможуть виправити ситуацію, що склалася в державі з читанням. Лише спільні зусилля держави, книговидавців, книгорозповсюджуючих організацій, освітніх установ здатні змінити психологічне ставлення споживача, зокрема молоді, до книги, сформувавши ставлення до неї як до незамінного джерела достовірної інформації, що позитивно позначиться і на розвиткові книжкового бізнесу в цілому.

ПІДТРИМКА ЧИТАННЯ ЯК ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ КНИЖКОВОГО БІЗНЕСУ: СУЧАСНИЙ ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Тетяна БУЛАХ

*Харківська державна академія культури,
Бурсацький узвіз, 4, м. Харків, 61057, Україна, тел. (057) 731-13-88*

Подано коротку інформацію про заходи на державному та недержавному (громадському) рівнях (різноманітні державні програми, а також конкурси, фестивалі, інформаційні проекти), які проводяться в Україні та деяких інших країнах і мають на меті спонукати людей (передовсім дітей та молоді) до читання.

Ключові слова: читання в сучасному світі, популяризація читання, читання серед молоді.

---

¹¹ Десантники читають Пастернака [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.youtube.com/watch?v=MeRMGPZlIsM>.

¹² Книга – больше, чем текст [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.youtube.com/watch?v=eWfTZLMMtbA>.

¹³ Соціальна реклама “Книга – путь к успеху” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.youtube.com/watch?v=qgMEAhVQx1A>

¹⁴ Українська соціальна реклама читання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.time.org.ua/2011/03/blog-post_5890.html.

ПІДТРИМКА ЧИТАННЯ ЯК ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ КНИЖКОВОГО БІЗНЕСУ: СУЧАСНИЙ ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Тетяна БУЛАХ

*Харківська державна академія культури,
Бурсацький узвіз, 4, м. Харків, 61057, Україна, тел. (057) 731-13-88*

Подано коротку інформацію про заходи на державному та недержавному (громадському) рівнях (різноманітні державні програми, а також конкурси, фестивалі, інформаційні проекти), які проводяться в Україні та деяких інших країнах і мають на меті спонукати людей (передовсім дітей та молодь) до читання.

Ключові слова: читання в сучасному світі, популяризація читання, читання серед молоді.

Стаття надійшла до редколегії 16.06.2012

Прийнята до друку 25.06.2013